

Studiehandleiding

Mensenrechten & multiculturaliteit

2014-2015

dr. Roland Pierik
Afdeling Algemene Rechtsleer
Faculteit der Rechtsgeleerdheid
Universiteit van Amsterdam
oktober 2014

Omschrijving en opzet van de cursus

In veel West-Europese landen, waaronder Nederland, is de samenleving in cultureel en godsdienstig opzicht onmiskenbaar heterogener van aard dan 50 jaar geleden. Enerzijds heeft religie, met name het Christendom, in de laatste decennia haar dominante positie in de samenleving verloren, anderzijds blijven religieuze diversiteit en religieuze conflicten dominante kenmerken van Europese liberaal-democratische rechtsstaten.

Het vermogen van religie en anti-religieuze sentimenten om felle debatten te genereren blijft veel liberale theoretici verbazen, die verwachtten dat religie was voorbestemd te verdwijnen in de *westerse mars naar seculariteit*, en dat religieuze argumenten zouden verschrompelen zodra ze aan wetenschappelijke kritiek zouden worden blootgesteld. In die zin leven we in een post-seculier tijdperk, die door Jürgen Habermas als volgt is beschreven: “religion maintains a public influence and relevance, while the secularistic certainty that religion will disappear worldwide in the course of modernization is losing ground” (Habermas 2008: 4).

Mensenrechten staan borg voor een aantal fundamentele vrijheden, bijvoorbeeld de vrijheid om een bepaalde religie of levensovertuiging aan te hangen en in de praktijk te belijden, maar ook de vrijheid om van buiten de religieuze invloedssfeer in staat te zijn een zelfgekozen idee van het goede leven aan te hangen. In dit vak staat regulering van religieuze en culturele pluraliteit binnen liberaal-democratische rechtsstaten centraal. De vraag is wat de rol is van mensenrechten en fundamentele rechten in het reguleren van religieuze conflicten.

Dit is het tweede vak uit de minor *mensenrechten in de moderne samenleving*. Naast het meer positiefrechtelijke vak *mensenrechten en veiligheid* en het meer rechtshistorische vak *mensenrechten en democratie*, is dit vak primair rechtsfilosofisch van aard. In deze cursus wordt het thema van mensenrechten gekoppeld aan de discussie over religieuze diversiteit en het multiculturalisme. In de cursus wordt primair gekeken naar de positie van minderheden binnen westerse liberaal-democratische rechtsstaten. Hierbij gaat het om de vraag of speciale minderheidsrechten nodig zijn om de belangen van minderheden te beschermen of dat de al bestaande liberaal-democratische rechten, mits juist geïmplementeerd, al voldoende bescherming bieden. In het eerste deel van de cursus gaat het om de meer algemene begrippen mensenrechten, multiculturalisme en hun onderlinge relatie. In het tweede deel wordt de spanning tussen culturele diversiteit en universele rechten besproken aan de hand van vier

meer specifieke thema's: de vrijheid van meningsuiting en de Deense cartoondiscussie; de uitspraak van het EHRM over religieuze symbolen in openbare scholen; en de rol van religie in de publieke ruimte van liberaal-democratische rechtsstaten en de spanning tussen enerzijds de tolerantie van religieuze verschillen en anderzijds het gelijkheidsbeginsel en het daaruit volgende verbod op discriminatie.

Leerdoelen

Na afloop van de cursus heeft de student:

- kennis van belangrijke debatten binnen de hedendaagse rechtsfilosofie over de relatie tussen mensenrechten enerzijds en religieuze en culturele diversiteit anderzijds;
- kennis van belangrijke teksten op het grensgebied van mensenrechten en culturele diversiteit;
- begrip van de gehanteerde criteria voor zinvolle rechtsfilosofische reflectie op recht, politiek en samenleving;
- de vaardigheid om rechtsfilosofische teksten lezen en hieruit de hoofdlijnen en argumenten destilleren;
- de vaardigheid om rechtsfilosofische teksten te verbinden aan actuele maatschappelijke thema's en aan juridische vragen;
- het vermogen een eigen, verantwoord perspectief op de relatie tussen mensenrechten en culturele diversiteit te ontwikkelen.

Aanvullende informatie

Vakcode	B2286
Studielast	5
Periode	Semester 2 blok 2
Werkcollege A	Dinsdag 9-11u, OMHP C0.17 (wk 44-50)
Werkcollege B	Dinsdag 13-15u, OMHP C0.17 (wk 44-50)
Tentamen	Maandag 15 december 9-12u (wk 51) OMHP D0.08 & D0.09
Hertentamen	Woensdag 28 januari 13-16u (wk 5) OMHP F2.01C
Verzorgd door	Afdeling Algemene Rechtsleer

Docent:	dr. Roland Pierik
Kamernr:	OMHP B1.07
Email:	r.pierik@uva.nl
Spreekuur:	na afspraak via r.pierik@uva.nl

Secretariaat:	Alexandra van der Neut-Welling
Kamernr:	OMHP B1.08 (afwezig op woensdag)
Email:	a.m.welling@uva.nl

Literatuur

Voor dit vak is een syllabus beschikbaar waarin alle verplichte literatuur is opgenomen. Deze is te koop bij de onderwijsbalie.

Werkvorm

Het onderwijs wordt gegeven in de vorm van interactieve hoorcolleges van 2 uur per week. Tijdens het college wordt de voorgeschreven literatuur door de docent ingeleid en gebruikt als aanknopingspunt voor een verdere discussie van het thema van het betreffende college. Tijdens het college is er nadrukkelijk ruimte voor vragen van studenten en – zij het beperkt – discussie. Verder is de cursus cumulatief opgebouwd. Latere colleges veronderstellen, en bouwen voort op kennis uit de eerdere colleges.

Studenten die aan het onderwijs deelnemen, committeren zich om in beginsel alle bijeenkomsten bij te wonen, actief aan deze bijeenkomsten deel te nemen en zich grondig daarop voor te bereiden. Dit betekent dat de deelnemers de voorgeschreven literatuur voorafgaand aan iedere bijeenkomst grondig hebben bestudeerd. Ook dienen zij de voorgeschreven opdrachten te hebben gemaakt (dit geldt niet voor de eerste bijeenkomst van 28 oktober). Deze opdrachten worden uiterlijk een week vóór de betreffende bijeenkomst op BlackBoard gepubliceerd. Van studenten wordt verwacht dat ze voorafgaand aan het college hun opdracht geprint hebben en bij zich hebben, voorzien van naam en studentnummer.

Van de deelnemers zal maximaal drie keer worden gevraagd om de antwoorden op de opdrachten schriftelijk in te leveren bij aanvang van het college. Deze antwoorden zullen worden nagekeken en beoordeeld. Voor studenten van wie *alle* ingeleverde opdrachten ‘voldoende’ zijn gewaardeerd, geldt dat ze één vraag naar keuze op het tentamen niet behoeven te maken. De aanwezigheid bij colleges wordt verondersteld en met voorkeuren en wensen van afwezige studenten wordt geen rekening gehouden.

Verplichte literatuur

De voor het tentamen te bestuderen literatuur bestaat uit:

- de in de syllabus opgenomen teksten, documenten en jurisprudentie;
- de stof van de colleges.

Toetsing

De cursus wordt getoetst aan de hand van een gesloten boek tentamen over de verplichte literatuur van het vak. De duur van het tentamen is drie uur. Studenten die een voldoende hebben behaald voor de tijdens het onderwijs ingeleverde opdrachten, hebben de mogelijkheid om één vraag naar keuze niet te maken – dit geldt ook voor het hertentamen. Het eindcijfer wordt dan berekend op basis van de overige vragen (zie de regeling hierboven).

Leeslijst en gedetailleerd programma

Dinsdag 28 oktober (wk 44)

College 1: Mensenrechten: een systematische verdediging

In dit eerste college wordt een meer filosofisch concept van 'mensenrechten' gepresenteerd. De tekst van Habermas geeft een algemene inleiding, en legt de nadruk op de relatie tussen menselijke waardigheid en mensenrechten. De tekst van Barry & Southwood is een boekbespreking van twee boeken die op dit moment het debat over mensenrechten bepalen. Deze bespreking geeft een korte maar heldere inleiding in de in deze boeken uiteengezette posities.

Barry, C., & Southwood, N. (2011). What Is Special About Human Rights? *Ethics & International Affairs*, 25(3), 369-383.

Habermas, J. (2010). The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia of Human Rights. *Metaphilosophy*, 41(4), 464-480. (tot §3 op p. 475)

Dinsdag 4 november (wk 45)

College 2: Multiculturalisme: een klassieke verdediging

Will Kymlicka is op dit moment een van de meest prominente theoretici van het multiculturalisme. Dit hoofdstuk presenteert zijn verdediging van culturele rechten binnen de liberaal-democratische rechtsstaat.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press. Hoofdstuk 5 tot §5, pp. 75-101.

Dinsdag 11 november (wk 46)

College 3: Immigratie als uitdaging van de liberaal-democratische rechtsstaat. Gastcollege van Tamar de Waal.

De spanning tussen universele mensenrechten en staats-gebonden burgerrechten is zeer nadrukkelijk herkenbaar in de discussie over immigratie, integratie en naturalisatie. Als migranten naturaliseren, ontvangen zij het staatsburgerschap van hun nieuwe thuisland. Maar wat kan een liberale democratie eisen van migranten, voordat zij staatsburgers mogen worden en stemrecht verkrijgen? En wat kunnen migranten verwachten van de liberaal-democratische staat?

Carens, J. (2005). The integration of immigrants. *Journal of Moral Philosophy*, 2(1), 29-46.

Somajeh Ghaemini (2013) *Jubilerende inburgeringstoets werkt averechts*. Trouw, 16 april.

Overheidsdocument: Inburgering en integratie van nieuwkomers,

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/nieuw-in-nederland/inburgering-enintegratie-van-nieuwkomers>.

Dinsdag 18 november (wk 47)

College 4: Het kruisbeeld in de openbare school

In hoeverre moet de publieke ruimte neutraal zijn? Impliceert het liberaal-democratische beginsel van de vrijheid van religie dat Italië kruisbeelden verplicht mag stellen in de klaslokalen van openbare scholen of impliceert het beginsel juist dat kinderen van seculiere ouders gevrijwaard moeten blijven van dit soort religieuze indoctrinatie?

Pierik, R. (2012). Het EHRM en het Europese Rechtsstatelijk Deficiet: Een Analyse van de Lautsi-Zaak. *Nederlands Juristenblad*, 20(1170), 1382-1389.

Weiler, J. (2010). Lautsi: Crucifix in the Classroom Redux (Editorial). *The European Journal of International Law*, 21(1), 1-6.

Rechtsbronnen:

ECHR Second Section CASE OF LAUTSI v. ITALY (Application no. 30814/06) judgment 3 November 2009, en ECHR Grand Chamber CASE OF LAUTSI AND OTHERS v. ITALY (application no. 30814/06) Judgment 18 March 2011, selectie.

Dinsdag 25 november (wk 48)

College 5: de bescherming van de volksgezondheid v. De vrijheid van religie

De discussie over de vrijheid van religie is weer in alle hevigheid losgebroken na de uitbraak van de mazelen op de Biblebelt (voorjaar 2013) en op een 'seculier' kinderdagverblijf in Den Haag (zomer 2013). Moet de overheid de vrijheid van religie van ouders respecteren, ook als deze besluiten hun kinderen niet te vaccineren? Of moet ze vaccinatie tegen dit soort potentieel gevaarlijke ziekten verplicht stellen?

Pierik, R. (2013). Dan toch maar een vaccinatieplicht? *Nederlands Juristenblad*, 88(40), 2798-2807.

Pierik, R. (2014). The Return of the Measles to the Low Countries: A Legal-Philosophical Exploration. *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 43(2), 103-107.

Dinsdag 2 december (wk 49)

College 6: Uitingsvrijheid

Houdt het beginsel van uitingsvrijheid (de officiële Nederlandse term is vrijheid van meningsuiting, maar deze is te beperkt) in dat ronduit beledigende cartoons gepubliceerd mogen worden? Of moeten binnen de de liberaal-democratische rechtsstaat grenzen worden gesteld aan de vrijheid van meningsuiting? En in hoeverre is deze vrijheid van meningsuiting een neutraal beginsel?

Berger, M. (2006). Religieuze grenzen aan de vrijheid van meningsuiting. De Deense spotprenten voor de Nederlandse rechter. *NJCM-Bulletin*, 31(5), 664-675.

Rostbøll, C. F. (2010). The use and abuse of 'universal values' in the Danish cartoon controversy. *European Political Science Review*, 2(3), 401-422.

Dinsdag 9 december (wk 50)

College 7: De neutrale staat en de niet-neutrale Christelijke Europese geschiedenis

Een van de (vaak impliciet blijvende) uitgangspunten van de liberaal-democratische rechtsstaat is dat ze seculier is en neutraal staat ten opzichte van de verschillende religies en levensovertuigingen. Tegelijkertijd hebben West-Europese staten een geschiedenis die nadrukkelijk gedomineerd wordt door het Christendom. Deze Christelijke bias is al aan het licht gekomen in de discussie over de Lautsi zaak (week 4) en de Deense cartoons (week 6). De vraag is dus of de liberale staat echt zo neutraal kan zijn dan ze zou willen zijn en, zo niet, wat dit betekent voor fundamentele rechten in de multiculturele samenleving.

Joppke, C. (2013). A Christian identity for the liberal state? *The British Journal of Sociology*, 64(4), 597-616.